

LES NOSTRES COMPARANCES: UN LLIBRE QUE ENS CALIA

Pere Ortís

Les nostres comparances: a book we needed

Citació: Ortís, Pere (2021). *Les nostres comparances*: un llibre que ens calia. *Ítaca. Revista de Filologia* (12), 405-412. <https://doi.org/10.14198/ITACA2021.12.18>

Rebut: 28/06/2021 | Acceptat: 12/07/2021

© 2021 Pere Ortís | pereortis@hotmail.com

Aquest treball és subjecte a una llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Ressenya de Reig, Eugeni S.:
Les nostres comparances.
<https://reig.lletres.net/comparances>

Review to Reig, Eugeni S.:
Les nostres comparances.
<https://reig.lletres.net/comparances>

L'incansable Eugeni S. Reig ha publicat en internet el llibre *Les nostres comparances*, un recull de 3.500 modismes comparatius que, segons ens explica l'autor, es diuen (o s'han dit) al País Valencià, encara que cal afegir-hi que la immensa majoria són comuns a bona part del nostre domini lingüístic. Per a accedir al lloc on està allotjat el llibre cal pitjar l'enllaç <<https://reig.lletres.net/comparances/>>. L'accés és lliure i gratuït.

1. SOBRE L'AUTOR

El lexicòleg Eugeni S. Reig va nàixer a la ciutat d'Alcoi l'any 1942 i, a més del llibre que ens ocupa, és també autor de *Valencià en perill d'extinció*, *Les nostres paraules*, *El valencià de sempre*, *El borum i els gospins* –subtitulat *El lèxic tradicional d'Alcoi en l'obra de Joan Valls Jordà: una aproximació*– i *Des del meu racó*, tots llibres sobre lèxic valencià. Però el senyor Reig, a més a més de lexicòleg, és també un gran

dinamitzador cultural, com ho fa palès el fet d'haver creat Migjorn, llista de difusió en internet sobre llengua catalana, que va fundar el mes de juliol de l'any 2002 i que, des d'aleshores ençà, funciona de manera ininterrompuda i té més de cinc-cents membres, així com també el butlletí *InfoMigjorn* —revista virtual sobre llengua catalana— del qual, al llarg de set anys i quatre mesos —des de l'1 de setembre del 2008 fins al 31 de desembre del 2015— va enviar més de 1500 butlletins. Cal aclarir que, a hores d'ara, el butlletí continua ben viu perquè a partir del 2016 i fins el 2018 el va editar i enviar des del Principat l'associació Xarxa de Mots i des de gener del 2019 l'edita i envia des d'Andorra el Col·lectiu 7Ciències.

Encara que no tinc el gust de conèixer personalment el senyor Eugeni S. Reig, puc dir que el vaig conèixer literàriament l'estiu de l'any 2000 —ja ha plogut, ja— quan vaig llegir en la revista *Llengua Nacional* el seu article «Ai que perdem el nostre senyal d'identitat més important». D'aleshores ençà he llegit molts dels seus articles i també els seus llibres, que tinc a casa. I el vaig conèixer virtualment quan, a darreries del 2010, vaig rebre un missatge electrònic seu en el qual em va demanar permís per a publicar en *InfoMigjorn*, a poc a poc, el meu llibre *La parla de l'Urgell* que jo m'havia autoeditat l'any 2002 i que ell coneixia molt bé. Amb molt de gust el vaig autoritzar a publicar-lo i ho va fer des del 21 de gener del 2011 fins al 20 d'abril del 2012, un capítol cada divendres. Tot seguit va publicar, també en *InfoMigjorn* i de la mateixa manera, el meu llibre *Netegem i enriquim la llengua catalana* i, quan va acabar la publicació d'aquests dos llibres meus, em va publicar una quantitat considerable d'articles, alguns dels quals ja havien sortit en *Llengua Nacional*, en *VilaWeb* o en altres publicacions en paper o digitals, però alguns altres eren inèdits. Tinc un record inesborrable d'aquells set anys llargs en els quals Eugeni S. Reig va estar el front del butlletí *InfoMigjorn*.

2. LA GÈNESI DEL LLIBRE *LES NOSTRES COMPARANCES*

L'autor ens diu en la introducció que l'ha escrit entre el 2 de maig del 2005 i el 6 de maig del 2019, és a dir al llarg de catorze anys que, podem estar-ne ben segurs, han estat de feina constant i callada i que impliquen, com a mínim, unes vint mil hores d'investigació, d'estudi, de buidatge d'obres literàries, de recerca, de redacció, de dedicació completa a

l'obra, és a dir, de treball, treball i treball. En la ressenya que vaig fer del seu llibre *Des del meu racó*, que l'Ajuntament d'Alcoi va publicar a darreries del 2019, vaig escriure, referint-me a l'autor, les paraules següents: «acaba de publicar un altre llibre que podria ser la culminació de la seva extensa obra. Llevat que encara en tingui més en ment, perquè el doll de la seva producció ha vingut amb ímpetu i amb contingut tan ric que inclina a creure que encara en pugui tenir reserves. Aquest llibre porta per títol *Des del meu racó*, amb subtítol *Selecció d'articles, estudis i ressenyes*. *Des del meu racó*, que suggereix la manera dels bizantins i dels benedictins de treball silenciosos, constant i ignorat, al fons del silenci de la cel·la, o sota un arbre ombrós, treball que ha conservat tresors de cultura i de saviesa i els ha transmesos a les noves generacions. Estil de sacrifici poc agraït —i gens remunerat— però que ha fet un bé immens a la humanitat.» I ara ens ha sorprès gratament amb aquesta obra monumental que tanta falta feia i a la qual ha dedicat una part important de la seva vida, obra que ha tingut la generositat de publicar en internet de manera que tothom pugui accedir-hi de manera gratuïta.

L'edició en internet de *Les nostres comparances* ha comptat amb la col·laboració de SoftValencià —associació creada per Softcatalà en col·laboració amb Escola Valenciana per promoure l'ús del programari en català al País Valencià en la variant valenciana— i de l'associació Roda-Mots. L'artífex que ha fet possible l'edició ha estat Pere Orga —tècnic informàtic de SoftValencià— que ha fet una tasca impecable. El lloc web on està allotjat el llibre té un cercador que permet trobar el modisme comparatiu que ens interessa posant en el quadre de diàleg una paraula clau que estigui continguda en la comparança i, després, pitjant el botó «Cerca». També es possible trobar els modismes comparatius cercant-los un a un en les relacions que apareixen davall de cada lletra de l'alfabet, relacions que contenen tots els modismes que comencen per la lletra en qüestió.

3. EL CONTINGUT DEL LLIBRE

El llibre *Les nostres comparances* és un recull de 3.500 modismes comparatius d'igualtat (*cienciós com un llaurador*), de superioritat (*més perdut que Caparrotà*) i d'inferioritat (*montar menys que un borio*).

Quan pitgem l'enllaç per a obrir el lloc on està allotjat el llibre, s'obre una pàgina que té, en la part superior, les pestanyes: «Cerca», «Introducció», «Annexos», «Bibliografia» i «Crèdits».

El botó «Cerca» és, com hem dit, el que cal emprar per a trobar els modismes comparatius que ens interessin.

El botó «Introducció» ens mena a la introducció del llibre, escrita per l'autor, i que és de lectura imprescindible. El primer paràgraf ens aclareix què són els modismes comparatius d'intensitat:

«Els parlants creem modismes comparatius d'intensitat quan volem expressar que algun ens —animat o inanimat, real o fictici, material o espiritual, concret o abstracte, natural o artificial— té alguna propietat —qualitat, habilitat, facultat, atribut, característica, virtut, defecte— i, per a aconseguir eixe propòsit, emprem el recurs de comparar-lo amb un altre ens que té eixa mateixa propietat de manera manifesta, és a dir, que és coneguda i admesa per tothom.»

Més avall, l'autor ens aclareix per quins motius inclou en el llibre 3.500 comparances que té la seguretat que s'usen (o s'han usat) al País Valencià, encara que la immensa majoria de les que recull també s'empren en diferents parts del nostre domini lingüístic. No recull, en canvi, modismes comparatius que no li consta que s'empren (o s'hagin emprat) en les comarques valencianes de parla catalana malgrat que sap que n'hi ha molts i molt interessants. Ens diu: «Jo, per desgràcia, no tinc els mitjans adequats per a recollir les comparances de tot el nostre àmbit lingüístic.» Ha inclòs, però, en l'annex 1, a tall d'exemple, una relació de comparances que es diuen en altres zones del domini lingüístic català, fora de les terres valencianes, però, això sí, aquesta llista és només una relació, sense definicions ni exemples literaris.

Tots els modismes que trobem en el llibre inclouen la definició que ens explica amb exactitud i precisió quin és el seu significat (o els seus significats, perquè n'hi ha un bon grapat que en tenen més d'un) i, en la immensa majoria, trobem els llibres (vocabularis, diccionaris, reculls, etc.) que els arrepleguen. A més a més —i això és una cosa magnífica— una gran quantitat de comparances —les tres quartes parts de les recollides, aproximadament— inclouen exemples literaris que contenen el modisme comparatiu estudiat, exemples que, majoritàriament, són de literats va-

lencians de la segona meitat del segle XX i començaments del XXI, però també n'hi ha molts d'autors catalans i d'altres zones de l'àmbit idiomàtic català així com d'autors clàssics.

Les nostres comparances es va publicar en internet el 23 d'abril del 2021, dia del llibre i, també, dia de sant Jordi que, a més a més de patró de Catalunya i de molts altres llocs com ara Aragó, Anglaterra, Grècia, Portugal, Etiòpia o Geòrgia, és el patró d'Alcoi, la ciutat nativa d'Eugeni S. Reig. El contingut del llibre és el que l'autor va enllestir el 6 de maig del 2019, moment en què va considerar l'obra acabada. Però cal tindre present que una edició en internet, a diferència d'una edició en paper, és una edició que està sempre oberta a tot tipus de canvis ja que l'autor pot afegir, eliminar o canviar tot allò que consideri oportú en el moment que ho trobi adequat. Per tant, seria importantíssim que els escriptors en llengua catalana feren servir les comparances contingudes en aquest llibre, sobretot aquelles que no tenen exemples literaris, i, després, li ho comunicaren a l'autor a fi que pogués anar incloent-hi exemples nous. Hem de tenir en compte que la fraseologia lèxica és la part més dèbil d'una llengua, una de les primeres que s'hi perden.

L'autor diu en la introducció:

«Espere que tots aquests modismes comparatius apareguen recollits en els diccionaris normatius i que els nostres escriptors els empen generosament en els seus escrits, tant els que usen habitualment com els que estaven adormits en el seu subconscient i també —per què no?— els que no han sentit mai i els són completament desconeguts. No oblidem que les llengües s'aprenen. La pròpia, també.»

Només puc afegir-hi: Ita sit.

4. ALGUNES COMPARANCES SIGNIFICATIVES

En la lectura de les comparances contingudes en el llibre n'he trobat algunes que m'han semblat especialment interessants. Vull ressaltar-ne només cinc a tall de mostra. Seria impossible posar totes les que són interessants perquè acabaria copiant el llibre sencer.

Bo com la mel de catem

Molt bo.

La paraula *catem* és una deformació de Ca Telm que era el nom d'una botiga que hi havia en l'Alcoi del segle XIX la qual tenia fama de vendre una mel molt bona.

Costar més que la presa de Calp

Costar de fer alguna cosa molt de temps, molt d'esforç o molts diners.

Fa referència a un fet ocorregut en el segle XVII quan uns pirates barbarescos atacaren Calp i s'emportaren 302 calpins que costà Déu i ajuda recuperar-los. Va costar molt temps, molts esforços i molts diners. En aquest modisme, la paraula presa fa referència al fet de prendre els calpins com a presoners.

Deixar com un ou que sua

En sentit real: deixar a algú paralizat, pàl·lid, amb una suor freda pel cos, a causa d'una impressió molt forta. En sentit figurat: deixar a algú gelat a causa d'algun esdeveniment sorprenent o d'alguna decepció.

Aquesta comparança ja l'empra el religiós ontinyentí del segle XVIII Lluís Galiana en la *Rondalla de rondalles*.

Ert com un ciriclosi

Referit a una persona: tibet, estirat, orgullós.

L'autor ens explica que la paraula *ciriclosi* va ser emprada pels valencians per a denominar diverses espècies vegetals del gènere *Verbascum*.

Més collons que l'egua de Barça

Referit a una dona, «que té un caràcter fort, dur, enèrgic» i també «que té sang freda, tranquil·litat, capacitat d'autodomini, davant de situacions adverses o molt desagradables».

La paraula *Barça* d'aquesta comparança és el malnom d'una família de Sueca, però l'autor aprofita l'avinentesa per a fer un estudi molt interessant d'aquest vocable.

5. MÉS SORT QUE UN GOS QUE S'OFEGA

A aquest modisme comparatiu li dedico un apartat propi perquè el trobo especialment interessant ja que l'autor ens diu que «s'usa per a expressar que algú té una sort sobtada, inesperada i immerescuda.» I afig que «s'aplica, de manera especial, a qui té una sort repetitiva.» Aquesta definició és la que correspon al significat que aquest modisme comparatiu té en la llengua viva i que l'autor coneix molt bé del seu parlar tradicional d'Alcoi. En canvi, el *Diccionari català-valencià-balear* —en l'entrada *sort*— ens diu, equivocadament, que significa «tenir mala sort», és a dir, exactament el contrari de la veritat. El *Diccionari de sinònims de frases fetes*, de M. Teresa Espinal, el *Diccionari normatiu valencià* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, el *Diccionari de fraseologia (segles XVII-XXI)*, de Joaquim Martí Mestre, i el llibre *Espigolant dins l'antigor: refranys i dites de la nostra terra*, de Jaume Alzamora, es limiten a copiar el que diu l'Alcover-Moll. L'autor ens diu que el significat que donen a la comparança aquests diccionaris és completament fals i tot seguit escriu: «Açò ens demostra que, si no coneixem el significat d'una unitat lèxica determinada (paraula, locució, frase feta, dita, refrany, etc.), hem de preguntar-lo a les persones que la coneixen de la llengua viva, de la llengua heretada.» I, després, referint-se a les comparances «tenir més sort que les bruixes», «tenir més sort que els que assoten» i «tenir més sort que els que pengen», també recollits en el DCVB i definides com «esser molt sortat», diu: «És evident que un gos que s'ofega no té gens de sort. Tampoc en tenien gens les dones que eren acusades de bruixes, ja que, per regla general, les cremaven. I tampoc tenen gens de sort els que són penjats ni els que són assotats. Totes aquestes dites nostres no semblen molt lògiques, ara bé, hem de tindre present que diem «més sort», no «menys sort», «manco sort» o «més poca sort». Tindre més sort que qui no en té gens, és tindre'n molta. De tota manera no sembla molt encertat, per a expressar la idea de tindre sort, dir que se'n té més que algú que no en té gens. Crec que seria més adequat dir que se'n té més que algú que en té molta. La dita castellana equivalent, «tener más suerte que un tonto», també va en la mateixa línia i tampoc sembla gaire afortunada, però tothom accepta que significa 'tindre molt bona sort' i ningú s'encaparra a dir que significa el contrari. Les dites que ha creat el poble hem

d'acceptar-les tal com les ha creades i amb el significat que els ha donat i no hem de qüestionar-les ni modificar-les.»

6. EL LLIBRE EN PAPER

Com he dit més amunt, l'edició del llibre en internet la trobo molt ben feta i estic ben segur que és —i serà— molt útil als professionals de la llengua (escriptors, correctors, traductors, professors, etc.), però, potser per la meua edat, per a mi, un llibre no acaba de ser un llibre si no està imprès en paper i degudament enquadrinat. Desitjo que ben aviat puguem gaudir d'aquesta obra en paper.

7. LA DEFENSA DE LA UNITAT DE LA LLENGUA CATALANA

L'autor s'ha manifestat sempre com un gran defensor de la unitat de la llengua catalana i això ens ho fa avinent tant el que escriu en els seus llibres i en els seus articles com el fet d'haver creat la llista Migjorn, de la qual és coordinador i moderador des de fa dinou anys, així com el butlletí InfoMijorn que va enviar cada dia a més de deu mil adreces electròniques de tota l'àrea lingüística catalana durant més de set anys. Ara bé, com a estudiós, divulgador i defensor dels parlars tradicionals valencians, per a ell, la unitat de la llengua catalana significa coneixement, respecte, consideració i estima i no significa pas docilitat, submissió, sotmetiment ni servilisme. Considera que els valencians han d'emprar, preferentment, les paraules que tradicionalment s'han dit en valencià que, molt sovint, són, precisament, les formes patrimonials catalanes ja que, en molts aspectes, els parlars valencians són més conservadors que els parlars del Principat que presenten una quantitat considerable de formes més evolucionades. Per això usa *faena* en lloc de *feina*, perquè la forma *faena*, usada des de sempre en tots els parlars valencians, és la primigènia, és a dir, la més antiga, mentre que la variant formal *feina* és conseqüència d'una evolució posterior, encara que també és molt antiga.